

PROJECTE DAPHNE II: RESUM DE RESULTATS

La violència entre joves en espais d'oci nocturn.

Resultats d'un estudi comparatiu europeu

INTRODUCCIÓ

En aquest treball es descriuen els principals resultats d'un projecte de recerca comparatiu, dut a terme per grups d'investigació de cinc països europeus (Bèlgica, França, Portugal, Itàlia i Espanya),¹ realitzat amb el suport de la Unió Europea en el marc del programa Daphne II.²

L'objecte del projecte consistia a analitzar les situacions violentes en l'àmbit de l'oci nocturn, especialment les que es produïen entre joves, així com l'eficàcia de les respostes socials i institucionals envers aquestes situacions.

---

¹ Els participants en el projecte han estat: l'Escola de Policia de Catalunya (amb la col·laboració del Comissionat del Centre d'Estudis de Seguretat); el Grup d'Investigació en Criminologia i Sociologia del Dret de la Universitat de Gant; el Centre d'Investigacions Sociològiques sobre el Dret i les Institucions Penals (CESDIP) francès; el Servei de Promoció i Desenvolupament de la Política de Seguretat i de la Policia Local de la Regió d'Emília-Romagna, i l'Escola de Criminologia de la Facultat de Dret de la Universitat de Porto. A més, es va sol·licitar una avaluació, a càrrec del professor doctor Oriol Romaní, i una lectura de contrast a càrrec del professor doctor Philip Hadfield.

² Es poden consultar els resultats complets de la recerca a: Recasens, A. (coord.) *La violència entre joves en espais d'oci nocturn. Un estudi comparatiu europeu*. Barcelona: Atelier; EPC, 2007 (també hi ha l'edició en castellà). S'ha publicat també la versió anglesa: Recasens, A. (Ed.) *Violence Between Young People in Night-time Leisure Zones. A European Comparative Study*. Brussel·les: Vubpress, 2007.

A continuació es presenta la metodologia de la recerca, els resultats més destacats dels informes dels cinc grups d'investigació i les principals conclusions de l'estudi.

1. APUNTS SOBRE EL RECORREGUT METODOLÒGIC

1.1 Aproximació a l'objecte d'estudi

La relativa novetat de l'objecte d'estudi —especialment pel que fa a l'anàlisi de l'impacte dels models de gestió pública i privada en la prevenció de la violència— i la consegüent manca d'una estructura teòrica sòlida no permetien formular hipòtesis contundents. En conseqüència, la investigació es va dissenyar a partir d'uns postulats dèbils, però capaços de generar unes hipòtesis més consistents en el futur.

Per tractar la violència no s'ha partit d'una tipologia d'agressions. Tothom sap que el concepte de violència sovint fa referència a dimensions culturals i polítiques, i també a elements subjectius que en dificulten la definició. Per aquest motiu, s'ha preferit caracteritzar la violència i els seus protagonistes a partir de les percepcions i vivències dels actors en el terreny, sense perdre de vista que aquestes podrien referir-se a agressions físiques, verbals o simbòliques.

S'ha concebut la violència com un procés dinàmic amb diverses etapes. Una baralla o una agressió s'ha d'emmarcar en una

successió d'interaccions que li donaran un sentit. Així, una agressió pot provenir d'una successió prèvia de conflictes mal resolts —siguin de tipus relacional (entre individus o amb l'entorn) o de tipus individual. En aquest sentit, el context de l'oci nocturn presenta unes circumstàncies específiques que s'han de tenir en compte en l'anàlisi d'aquest procés, entre les quals es pot destacar la incidència dels models de gestió pública i privada dels espais d'oci en l'aparició i gestió dels conflictes.

Així mateix, s'han analitzat els itineraris festius, atès que, a mesura que avança la nit, canvia el pes de les circumstàncies que poden afavorir l'increment dels conflictes: augmenta el nivell de frustració dels joves si no s'han satisfet les seves expectatives, s'incrementa el consum d'alcohol i altres drogues, l'excitació, el cansament, etc.

Concretament, s'han tingut en compte els moments previs a l'agressió, potser no tant relacionats directament amb les fases d'aquesta agressió, però que aporten informació sobre les condicions d'identitat, de significació o d'un altre tipus que permeten explicar-la. En aquest punt, s'ha posat èmfasi especial a la informació sobre com els joves orienten i gestionen la festa. S'ha identificat també el llindar de la violència, és a dir, el conjunt de circumstàncies que expliquen el pas d'una situació crítica a una agressió o a la inhibició d'aquesta. S'ha analitzat, lògicament, l'agressió, atenent especialment les circumstàncies (temps, lloc, gravetat) en les quals es produeix. S'ha incorporat, a més, l'anàlisi de la reacció dels diferents actors davant d'un conflicte o una agressió, així com dels resultats d'aquesta reacció, és a dir, de les seves conseqüències en el procés agressiu.

Els principals elements analitzats de forma transversal en aquestes etapes han estat:

- el temps i el lloc dels conflictes;

- les possibles condicions de l'espai i de l'entorn que afavoreixen comportaments agressius;
- els elements relacionals presents (amb el grup d'iguals, amb altres actors, etc.);
- les condicions d'identitat, de significació i de motivació;
- el consum d'alcohol i altres drogues, i
- els elements de control formal i informal presents (o absents).

1.2 Disseny d'anàlisi

Les tècniques utilitzades pels cinc grups d'investigació han estat eminentment qualitatives.

En la categoria d'oci nocturn es poden emmarcar moltes manifestacions d'oci formals i informals, en espais privats o en espais públics... No obstant això, la limitació de temps i de recursos ens va fer posar més èmfasi a l'anàlisi de les manifestacions d'oci nocturn quotidianes,³ especialment durant els caps de setmana, en locals de concurrència pública o en espais públics.

Es tractava de trobar una mostra de casos de comparabilitat raonable. Els espais de festa havien de tenir en compte, d'acord amb les característiques locals i en la mesura que poguessin, diverses localitzacions: en entorn urbà i en zones periurbanes de concentració lúdica, que responguessin a les diverses manifestacions d'oci, als seus models d'integració en l'entorn i als itineraris (recorreguts) festius. Finalment, el treball ha abastat catorze casos d'estudi diferents en els cinc països de referència.

Atès que la relació espai-temps semblava essencial, es va optar per la comparació sincrònica i es va estipular un període més o menys simultani per a tots els grups per realitzar el treball de camp (essencialment durant la segona meitat del 2006).

---

³ Les manifestacions estacionals o cícliques van ser tractades amb més profunditat en l'estudi de cas portuguès.

Al mateix temps, es va optar per delimitar les dimensions de l'anàlisi a partir del marc de l'objecte ja descrit anteriorment, però es va deixar certa llibertat metodològica interna als diferents estudis integrants.⁴

Pel que fa als actors, es va adoptar el criteri de tenir en compte, com a mínim, els joves d'ambdós sexes de catorze a vint-i-cinc anys, que freqüentaven els espais de festa; els serveis de policia; les autoritats públiques amb competències de gestió (administrativa i de seguretat) en els contextos de festa; els propietaris, gestors i personal de locals de festa; i altres actors presents en aquests espais (com els gestors de prevenció de riscos, veïnat, etc.).

2. RESULTATS

El creixent interès mediàtic que han suscitat el consum d'alcohol i altres drogues, els accidents de trànsit i la violència juvenil ha contribuït en gran manera a sensibilitzar la societat de la problemàtica objecte d'estudi, tot i que, al mateix temps i a causa del ressò d'alguns casos, ha incidit en uns elevats nivells d'alarma social.

Aquests processos d'alarma s'orienten especialment cap a certs col·lectius de joves. En oposició als joves "normals", els actors consultats associen la delinqüència i la violència als espais d'oci amb altres grups de joves (els *gunas* a Porto, els joves de *banlieue* a la regió de París, els *punkabestias* i els

immigrants africans a Bolonya, o els *latinos* a l'àrea metropolitana de Barcelona).

No obstant això, l'associació d'espais de festa amb violència no es confirma de manera general. De fet, hi ha una coincidència generalitzada a descriure les possibles altercacions com a conflictes de convivència amb el veïnat. Es tracta, en gran part, de sorolls, molèsties, petites incivilitats, crits i manifestacions similars.

Així, encara que no deixi d'haver-hi incidents entre joves en espais d'oci, en la majoria dels casos els joves tenen prou voluntat i capacitat per anticipar i evitar els problemes, i també per autocontrolar-se en cas de conflicte. Els joves que habitualment consumeixen oci nocturn tenen ben definida la geografia de l'oci i disposen d'un mapa de les violències, els conflictes, les seguretats i inseguretats, que utilitzen per evitar certs llocs i grups. Al mateix temps, els joves, per regla general, agraeixen la presència de la policia com a element que dona seguretat i tranquil·litat. Tanmateix, es registra un nombre escàs de denúncies, precisament per la capacitat d'autogestió esmentada més amunt, però també per por de venjances futures o per la manca de confiança envers la intervenció policial. Per això, malgrat ser —i amb gran diferència— les principals víctimes de la violència d'altres joves, no mostren un índex d'alarma especial pels riscos que assumeixen.

L'existència de violència d'una certa intensitat entre joves sembla emergir de tres fonts diverses:

a) La principal font s'atribueix, com hem anunciat anteriorment, a la presència d'individus provinents de realitats o de barris marginals. Es tendeix a atribuir-los les agressions, els robatoris i els furtus que afecten els usuaris de les zones d'oci, així com la venda de drogues o altres activitats il·legals.

b) La segona font es relaciona amb elements considerats "externs" per la majoria de joves. En la majoria dels casos, es tracta de persones excloses de l'activitat festiva,

---

⁴ En compartir un marc essencialment qualitatiu, alguns grups d'investigació van posar més èmfasi als estudis de cas, altres a les entrevistes semiestructurades, uns van treballar l'estadística policial, altres no, etc. Aquesta diversitat es pot assumir ja que la investigació no pretén mesurar ni quantificar: es tracta de descobrir els mecanismes causals de l'objecte principal, però sense pretendre que els resultats siguin mecànicament transferibles d'un cas a un altre.

però que romanen en l'espai d'oci amb un fort ressentiment i sensació d'injustícia i revolta. Se'ls atribueixen les provocacions i incitacions a la violència, baralles i enfrontaments amb joves, vigilants, porters i policia. El perfil del jove exclòs coincideix, evidentment, amb el del jove marginal, però el supera: els locals, en la recerca del client *fashion* i adaptat, són cada vegada més estrictes pel que fa a la selecció de clients i l'exclusió s'amplia, com veurem més endavant, per raons d'estètica, edat, etc.

c) El tercer element que genera violència resideix en els mateixos grups de joves que es consideren usuaris legítims de l'espai d'oci. En general, sembla que són el fruit de desavinences portades amb poca destresa entre coneguts i desconeguts, que exterioritzen rivalitats, pugnes de tipus masclista, que estan dirimint rols en el si dels grups.

Les condicions ambientals que hi pot haver en els locals (aglomeracions, en alguns casos se sobrepassa l'aforament, empentes...) contribueixen de manera determinant a exacerbar els ànims. Així, una trepitjada o un lleu fregament poden provocar un incident.

La distorsió que provoca el consum abusiu d'alcohol i altres drogues esdevé, una vegada més, un factor essencial en l'escalada dels conflictes, ja que origina més agressivitat, menys tolerància i incapacitat de resolució raonada dels conflictes.

En aquest punt cal destacar un element important: a causa de la política de preus dels locals d'oci (en els quals influeix la repercussió dels costos comercials, l'adequació i el manteniment de locals, els permisos administratius, el cost de personal...), es detecta una tendència del jovent a consumir fora d'aquests locals: l'objectiu consisteix a arribar-hi ja "col·locats", és a dir, amb la taxa pretesa d'alcohol a la sang, tot anant de bars prèviament al desplaçament, o adquirint begudes alcohòliques en comerços oberts fins ben entrada la nit per consumir-les en espais públics o en els automòbils. El consum de

drogues il·legals també s'ha desplaçat, en molts casos, a l'exterior dels locals per l'increment del control a l'interior.

Els enfrontaments entre usuaris d'espais d'oci nocturn són, molt sovint, de baixa intensitat i, en general, no afecten gaire les relacions futures dels contendents.

Aquestes situacions se solen iniciar a dins dels locals d'oci, però el personal de seguretat acostuma a detectar-les de forma precoç, separa els joves i, en alguns casos, els fan fora del recinte. Aquest és un moment essencial en la gestió del procés agressiu, ja que si els vigilants o els porters no tenen la precaució d'evitar que els individus o grups enfrontats es trobin al carrer, hi ha una alta probabilitat que continuïn la baralla a fora.

La participació directa de les noies a les agressions i baralles, siguin víctimes o agressores, continua essent reduïda.⁵ No obstant això, la presència de la figura femenina en els contextos d'oci és un element central en l'explicació de la violència, si bé el seu rol apareix com a ambivalent. D'una banda, pot desencadenar un conflicte (per algun flirteig, per provocacions, o per reaccions masclistes de frustració, fatxenderia, possessió, etc.) mentre que, d'altra banda, actua com a element de mediació, pacificació i estabilització davant dels excessos juvenils de testosterona. La seva presència o absència (i, per tant, la relació de *mixticitat* en la composició dels grups) marca, en gran manera, el desenllaç dels conflictes. A mesura que l'itinerari de festa i el transcurs de les hores avança, s'incrementa el consum

---

⁵ Alguns informes posen en relleu una alta percepció de les noies com a víctimes d'estratègies de seducció agressives. Malgrat això, són poques les referències a agressions sexuals, a relacions sexuals no desitjades, o a intercanvis de favors sexuals per diners o droga. Sens dubte, és una de les qüestions que caldrà aprofundir en el futur, per tal de determinar si en el context a què ens referim, el fenomen no té realment un abast significatiu, o bé si es tracta, com es podria pensar, d'una temàtica sobre la qual existeix un vel silenciós.

d'alcohol i de droga i disminueix el nombre de joves de sexe femení. Aquesta equació porta a un augment dels conflictes i de la seva gravetat, per la suma de descontrol actitudinal i de la frustració d'objectius sexuals (reals o simbòlics).

En síntesi, es pot afirmar que la conflictivitat interpersonal varia en funció del tipus d'espai i del moment de l'itinerari festiu.

Sembla que les zones més pacífiques són les més integrades a les ciutats, ja que solen coincidir amb l'oferta que hi ha durant la primera franja de la nit, on hi ha més presència de grups de més edat (que solen acabar la seva activitat festiva en aquestes zones) i on els consums són encara reduïts.

A les macrozones d'oci, on se sol anar més avançada la nit, hi ha més concentració de gent, una acumulació i major efecte de l'alcohol i altres drogues consumits, així com un increment de la competitivitat i de les expectatives de diferents tipus (sexual, de desig de diversió...). Aquestes circumstàncies, entre d'altres, redunden en un nombre més gran d'incidents, altercacions més tumultuàries o en un increment del grau de violència (si és que n'hi ha).

Com hem dit, el personal de seguretat controla molt aquests conflictes en els locals. En canvi, sembla que els problemes s'accentuen a l'espai públic, en el que podem qualificar de territoris "frontera" o "zones de pas", és a dir, els espais on confinen les zones descrites, o que coincideixen amb el final de la sessió festiva, en els quals els mecanismes de control i de desconcentració (especialment els serveis de transport) són més limitats.

En relació amb els models d'oci, des d'una perspectiva històrica, es detecta un canvi important a mitjan dècada dels noranta. L'emergència d'una suficient massa de joves amb més capacitat adquisitiva o els hàbits de consum dels quals els fan invertir un pressupost, afavoreix l'expansió de

l'economia de l'oci. El negoci generat pel consum d'oci és ampli. En podem citar alguns interessats directes,⁶ sense ànim de ser exhaustius: bars, bars musicals, discoteques, macrodiscoteques, petits negocis de venda de comestibles i alcohol, venda ambulant, sense oblidar el mateix sector públic (que cobra permisos i llicències) i les empreses de seguretat.⁷

Tanmateix, el creixement de l'economia de l'oci comporta un risc de conflictivitat que, com hem vist, és inherent al consum de l'alcohol i altres drogues i als aforaments límit, i un increment de tensions entre col·lectius socials (especialment pels problemes de convivència amb el veïnat), que s'han traduït els darrers anys en pressions socials i institucionals sobre els locals per tal que millorin el seu condicionament (insonorització, control de capacitat i horaris, etc.) i per tal que redueixin els conflictes i els problemes de seguretat.

En aquest últim sentit, les dues eines bàsiques que han utilitzat els empresaris de l'oci per "pacificar" els seus locals han estat l'increment del personal encarregat de la seguretat i l'exclusió dels clients amb perfils més conflictius. Pel que fa al primer element, en aquests darrers anys les administracions han adoptat mesures (formació, habilitació, inspecció administrativa) a fi de millorar el perfil i la professionalitat d'aquest personal, atès que l'excessiva contundència amb què actuaven alguns dels treballadors dels locals sovint era una font de conflictes amb els clients. En segon lloc, la selecció de clients no només es configura com un element de prevenció de riscos, sinó que també és una eina per crear ofertes "exclusives"; se

---

⁶ És a dir, deixant de banda una legió d'empreses i negocis proveïdors, des del sector de l'alimentació i les begudes a la neteja, passant per inspeccions, certificacions i controls de seguretat (extintors, portes, càmeres...).

⁷ Caldria afegir, a més, des d'un altre registre ben diferent, tots els que pretenen treure'n beneficis radicalment il·lícits, com els traficants de drogues o els lladres.

selecciona, per tant, la clientela entre els joves amb més capacitat econòmica i els que compleixen els criteris ètnics, socials i estètics adequats per aconseguir un "bon ambient" en el local.⁸

L'estratègia de selecció sembla que afecta especialment els més joves. La seva escassa capacitat adquisitiva i el fet que els empresaris els veuen com els més conflictius, està limitant l'oferta d'oci de festa orientada a aquesta població, que és, precisament, la que més la demana.

Així, en un moment en què la construcció de la identitat social i cultural dels joves passa cada vegada més per la seva participació en l'oferta d'oci de moda, les pràctiques discriminatòries alimenten les frustracions, els sentiments d'injustícia i de ressentiment; o, el que és el mateix, incrementen el nivell de conflicte a l'espai públic.

En definitiva, els treballs que componen la investigació indiquen, en la majoria dels casos analitzats, una clara millora de les condicions dels locals i del perfil i la professionalitat d'empresaris de l'oci, de porters i vigilants de locals. Ara bé, l'excés de zel en la selecció de la clientela està limitant l'oferta d'amplis sectors de la joventut: els que no es conformen amb l'oferta que proporcionen altres espais de consum (ens referim, sobretot, als centres comercials) busquen formes d'oci alternatives en espais públics i privats.

Pel que fa a les polítiques de seguretat, com hem avançat, encara que amb diferents graus

---

⁸ La variable ètnica no suposa sempre una barrera insalvable per entrar als locals. En els països amb població immigrant més arrelada, els joves d'origen ètnic divers (normalment segones o terceres generacions d'immigrants) que manifesten solvència econòmica i capacitat per adaptar-se als requeriments d'imatge i de relacions grupals exigits pels locals, passen els filtres d'accés. Sembla, per tant, determinant l'associació d'aquesta variable amb elements (normalment estètics) que la percepció social associa amb marginació i risc.

d'aplicació (fins i tot en un mateix país), en aquests últims anys es fa palesa una fase d'increment de la reglamentació i el control dels locals per al compliment de condicions com la insonorització i la capacitat del recinte, la prohibició de venda d'alcohol a menors, de venda i tràfic de droga, de contractació de personal de seguretat o la regulació del dret d'admissió. Aquest procés té l'efecte de "seleccionar" també els empresaris, la qual cosa deixa el mercat d'oci als que són capaços de fer front econòmicament a les despeses per al compliment d'aquestes condicions.

En aquesta fase, la seguretat a les zones d'oci s'organitza al voltant de dos pols: els locals i els joves. En aquest últim cas, les mesures d'intervenció són eminentment policials i s'orienten a reduir factors de risc (control d'alcoholèmia, vigilància i presència de la policia en zones amb alta concentració d'usuaris, etc.) en el cas d'usuaris "normals", i en un control reforçat sobre els grups de joves "problemàtics".

Després de la fase de l'important control administratiu dels locals, es perfila una nova etapa en la qual s'incrementen les relacions de coordinació i col·laboració entre empresaris d'oci i administracions públiques: tant en l'àmbit operatiu com institucional, tots dos actors es reconeixen cada cop més com a interlocutors.

En l'àmbit operatiu, les administracions i, sobretot, la policia veuen els locals "professionals" com a factors interessants de col·laboració i se'ls demana una participació activa en la prevenció i la gestió dels conflictes i problemes de seguretat en els seus establiments i en l'accés a aquests.

En un petit nombre de casos d'estudi s'identifiquen, a més, alguns mecanismes de coordinació i mediació de caràcter no policial que integren, juntament amb l'Administració i els empresaris, un ventall més ampli d'actors (veïns, comerciants, joves). Aquests mecanismes semblen tenir un efecte

beneficis per a la reducció de conflictes i tensions associats a aquestes zones.

aquesta oferta a sectors que actualment n'estan exclosos.

3. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS⁹

- Els problemes que s'associen més sovint als espais d'oci nocturn són els conflictes de convivència (sorolls, molèsties) amb el veïnat.
- No es confirma una associació forta entre violència i espais d'oci. Hi ha incidents però, quan passen, els joves presenten una capacitat d'autocontrol acceptable.
- Alguns grups de joves (d'origen immigrant, de barris i extracció marginal) són els més identificats amb la delinqüència i la violència als espais d'oci. Tot i així, hi ha altres fonts de conflictivitat interpersonal en aquests espais: els exclosos de la festa, els grups establerts, així com inter o intragrups establerts.
- A causa de l'enduriment dels criteris de selecció dels usuaris, el creixement i la diversificació de l'oferta d'oci dels darrers anys no sembla haver redundat en un grau més alt d'integració de certs sectors juvenils a l'espai d'oci.

Concretament, es detecta una tendència a reduir l'oferta de festa orientada als més joves, amb menys capacitat econòmica i més associats a la generació de conflictes.

La festa facilita l'alliberació i l'exteriorització de les frustracions quotidianes. És, a més, un important element de socialització i de construcció d'identitat del jovent. Per aquest motiu, les exclusions que genera l'economia de l'oci representen un element de frustració que contribueix a l'increment de la conflictivitat. Les institucions haurien d'arribar a acords amb el sector de l'oci per aconseguir ampliar

- Els conflictes entre usuaris d'oci nocturn poden respondre a rivalitats prèvies, a qüestions d'honor, gelosia i a pugnes de caràcter masculista.

Les noies tenen una funció ambivalent en els incidents: sovint són l'origen de les disputes, però representen també un important element de pacificació de l'ambient. Difícilment participen a les baralles directament, ja sigui com a víctimes o agressores.

Les condicions ambientals dels locals (aglomeració, calor...) contribueixen a exacerbar els ànims, de manera que els contactes no desitjats poden ser també un detonant dels conflictes. El consum d'alcohol i de drogues es confirma com un element intensificador dels conflictes. Es detecta un desplaçament d'aquests consums cap a l'exterior dels locals d'oci nocturn.

- La reglamentació i el control administratiu dels locals en matèries com el condicionament dels locals, el control de l'aforament i horaris, o la formació i habilitació del personal de seguretat, han contribuït positivament a la millora de l'ambient dels locals i del perfil dels seus treballadors de seguretat. Ambdós elements incideixen en una menor presència de conflictes a l'interior i a l'accés dels locals, i tenen també un efecte positiu en la reducció de tensions amb residents de les zones d'oci; sembla adequat, per tant, mantenir les línies d'intervenció institucionals orientades a aconseguir una oferta d'oci de qualitat.
- Cal insistir també en la necessitat de concebre l'alcohol com un problema de salut pública i de tractar-lo com una prioritat, si més no en la mateixa mesura

---

⁹ Agraïm els suggeriments realitzats per Josefina Castro, Cândido da Agra i Eric Marlière per a l'elaboració d'aquest apartat.

que la prioritat acordada a les drogues il·lícites. Les mesures de control sobre promoció i dispensa d'alcohol en establiments comercials i d'oci han de complementar-se amb campanyes de prevenció primària i secundària, que impliquin els joves en la seva planificació, aplicació i avaluació.

- La conflictivitat varia en funció dels espais i temps d'oci i és més gran essent major a les zones amb més concentració festiva i avançada la nit, a causa dels efectes dels consums, de la frustració d'expectatives dels joves i del cansament, així com de l'increment de la masculinització dels ambients.
- El repte es troba cada cop més en la gestió de la conflictivitat als espais públics associats a l'oci nocturn. Les polítiques públiques no es poden limitar a "acordonar" les zones d'oci, elaborar ordenances, posar enllumenat, instal·lar càmeres de vigilància o més policia. Potser alguna d'aquestes mesures sigui necessària, si així ho demostren els estudis corresponents, però sembla molt més interessant, per reduir el fenomen que ens ocupa, el fet d'estudiar i portar a terme formes viables de desmassificació i d'integració de l'oci al teixit urbà, i de creació d'espais polivalents dotats dels serveis adequats, tant públics com privats.
- Es recomana el desenvolupament de la recerca empírica, de naturalesa sistemàtica, interdisciplinària i comparativa, tant d'àmbit nacional com internacional, per tal d'ampliar el coneixement sobre aquestes qüestions.

Juliol de 2007